

АНАЛІЗ ПЕРЕДУМОВ ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Визначено основні напрями інвестиційної політики підприємства та доведено, що для формування і реалізації ефективної інвестиційної діяльності підприємств необхідно враховувати новітні досягнення в сфері наукових досліджень і розробок, спрямованих на підвищення якості продукції за світовими стандартами, екологічності виробництва, а також запровадження новітніх технологій у всі сфери функціонування підприємств.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, система управління інвестиційною діяльністю підприємства, оцінка інвестиційної діяльності, інвестиційна політика.

BUSHOVSKA L. B.
Khmelnitskyi National University

ANALYSIS OF BACKGROUND AND MAJOR TRENDS FOR INVESTING IN ENTERPRISES

The main areas of investment policy of the company determined and proved that for the formation and implementation of effective investment policy of engineering enterprise must be considered the latest achievements in the field of research and developments which aimed at improving the quality of products according to international standards, environmentally production, and introduction of new technologies in all scope of engineering companies' operation. The categories-conceptual apparatus of the theory of investment activity of industrial enterprises has got the further development. The main characteristics, types and methods of investment activity considered, the system of investment activity of engineering enterprise allowing for the interconnection and interaction of its basic elements which aimed at scientific and technological support enterprise development has built.

Key words: investments, investment, system of investment management of the enterprise, a comprehensive assessment of investment, strategic assets.

Постановка проблеми. Успішність реалізації інтеграційних намірів України в світову економіку, прискорені темпи запровадження науково-технічного прогресу, рівень соціально-економічного розвитку країни залежать від ефективності багатьох основоположних процесів, які відбуваються в суспільстві, і важливими із яких виступають інвестиційні процеси. В свою чергу, інвестування як на макро-, так і на макrorівні є дуже чутливим до багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів, охарактеризованих нами в першому розділі. Їх вплив визначає передумови та особливості протікання інвестиційної діяльності як в окремих регіонах країни, галузях, так і на окремих підприємствах. Слід також зазначити, що політичні події останніх років (анексія Криму, антитерористичні дії на сході України) негативно вплинули на стабілізацію економічної системи країни, призвели до її глибоких структурних деформацій. Як наслідок, суттєво зменшились обсяги іноземних інвестицій в економіку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні дослідження інвестиційних процесів стосуються макро- і макrorівнів. Економічній сутності інвестицій та інвестиційних процесів, їх організаційним аспектам на макrorівні та механізмам участі в них різних категорій суб'єктів господарювання присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Сутність та особливості здійснення інвестиційної діяльності в Україні на сучасному етапі розвитку економіки висвітлені в працях багатьох науковців, зокрема таких як О.С. Власюк, С. О. Геращенко, І.О. Івашук, І.М. Кобушко, О.А. Оніщенко, А.А. Пересада, В. Ю. Петруня, М.П. Харчук і т.д.

Мета статті полягає у проведенні аналізу основних напрямів інвестиційної діяльності підприємства та визначенні науково-методичних підходів і розробка практичних рекомендацій щодо управління інвестиційною діяльністю підприємств за умов прискорених темпів запровадження науково-технічного прогресу в економіці країни.

Виклад основного матеріалу. Великого значення набувають інвестиції в основний капітал, оскільки вони виступають свідченням зростання матеріально-технічного забезпечення економіки країни (табл. 1). Коливання обсягів інвестицій, їх суттєве зменшення в роки поглиблення економічної кризи відображують чутливість інвестиційного мікроклімату до негативних явищ у суспільстві, які відбуваються під впливом кризи, та невпевненість інвесторів у поверненні інвестиційних ресурсів. Збільшення капітальних інвестицій у січні-вересні 2016 року у порівнянні із січнем-вереснем 2015 року пояснюється заходами державного рівня щодо активізації вітчизняного інвестиційного ринку.

Так, Верховною Радою України 24.11.2015 прийнято закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення регуляторних бар'єрів для розвитку державно-приватного партнерства та стимулювання інвестицій в Україні», основними положеннями якого створено більш ефективні механізми для співробітництва між державою і територіальними громадами (державними партнерами) та приватними партнерами в рамках державно-приватного партнерства. Також запроваджено міжнародний досвід

підготовки проектів державно-приватного партнерства в частині визначення механізмів справедливого розподілу ризиків між державним та приватним партнерами, з цією метою прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 № 713 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2011 р. № 232». Постановою Кабінету Міністрів України від 04.02.2016 № 130 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2000 р. № 639» удосконалено порядок розрахунку концесійних платежів, що забезпечить об'єктивність їх розрахунку та визначення розміру інвестицій концесіонера в об'єкт концесії [3]. Проте, на протязі тривалого періоду часу зовнішні інвестиції продовжують залучатись у високорентабельні галузі та їх прибуткові підприємства. Машинобудування є основоположною галуззю запровадження науково-технологічного прогресу в сектор економіки, і включала 4460 підприємств на кінець 2014 року, та 4483 підприємства на кінець 2015 року [5]. Проте високий ступінь матеріаломісткості машинобудівної продукції, енергоємність машинобудівних технологій та тривалий операційний цикл її виготовлення роблять машинобудівну галузь особливо чутливою до економічних проявів кризи. З метою виявлення проблемних аспектів в сфері машинобудування та їх впливу на інвестиційні процеси, проаналізуємо основні показники розвитку машинобудівної галузі за останні роки. Важливим показником, що характеризує стабільне функціонування підприємств галузі, є обсяг виробництва та реалізації продукції, який також формує фінансові результати діяльності підприємств. Проведемо аналіз обсягів реалізованої промислової продукції (табл. 2) підприємств машинобудування, і в розрізі видів готової продукції.

Таблиця 1

Капітальні інвестиції по Україні, млн грн. (джерело: побудовано автором за [5])

Рік	Освоєно	
	у фактичних цінах	у % до попереднього року
2008	233081,2	123,66
2009	151777,1	58,5
2010	150666,5	99,4
2011	259932,3	122,4
2012	263727,7	108,3
2013	247891,6	88,9
2014	204061,7	75,9
2015	251154,3	98,3
2016 (січень-вересень)	204450,1	116,4

Таблиця 2

Обсяги реалізованої промислової продукції в галузі машинобудування (робіт, послуг) за 2010–2015 роки, млрд грн. (джерело: побудовано автором за [4])

Роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Галузі машинобудування						
Машинобудування	116,20	133,47	143,53	117,3	94,1	26,7
Виробництво машин та устаткування	39,59	38,47	38,68			
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	27,71	28,77	30,94			
Виробництво транспортних засобів та устаткування	48,90	65,92	74,04			
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції				7,6	7,2	1,5
Виробництво електричного устаткування				22,3	19,3	3,9
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань				36,1	29,7	9,6
Виробництво автотранспортних засобів, причепів та напівпричепів устаткування				51,3	37,9	11,7

Обсяг реалізованої продукції машинобудування за період 2010-2012 рр. зростав, а починаючи із 2013 року зменшувався, і в 2015 році становив 26,7 млрд грн, що на 89,5 млрд грн менше обсягу 2010 року, та на 116,83 млрд грн менше 2012 року. Спад обсягів реалізованої продукції машинобудування на кінець 2015 року спостерігається в розрізі всіх її видів. Це пояснюється тим, що в 2013 році розпочалось загострення кризи у всіх сферах політичних і суспільно-економічних взаємовідносин країни.

І хоча машинобудування є найбільш сприятливою галуззю для інноваційних впроваджень та залучення інвестицій, однак галузь змогла закінчити 2014-2015 фінансовий рік із суттєвими збитками як в

цілому по галузі в розмірі 20045 млн грн на кінець 2014 року та 13459,7 млн грн на кінець 2015 року, так і за всіма видами виробництва машинобудівної продукції. Це свідчить про те, що значна кількість машинобудівних підприємств не в змозі самостійно фінансувати господарську діяльність та здійснювати інвестиційний розвиток. Аналіз рентабельності підприємств машинобудування та промисловості за 2012-2015 рр. (рис. 1), свідчить про те, що на протязі останніх 9 років як вся промисловість України, так і галузь машинобудування мають найнижчий рівень рентабельності – -7,7% та -8% відповідно.

Рис. 1. Динаміка рентабельності промисловості і машинобудування України у 2007–2015 рр. (у %) (джерело: побудовано автором за [5])

Цей спад рентабельності промисловості і машинобудування вже розпочався в 2014 році, коли її рівень набув значення – 1,6% та -2,4% відповідно. Такі результати не можуть гарантувати одержання економічних чи інших ефектів від здійснення інвестиційної діяльності, хоча для виведення машинобудівних підприємств із глибокої кризи здійснення інвестиційної діяльності є необхідною умовою, оскільки два складних останніх роки не могли повністю позбавити машинобудівні підприємства здатності до подальшого розвитку. Підприємствам необхідно залучати інвесторів для орієнтації на найновітніші досягнення в техніці та технології галузі.

Багатий ресурсно-сировинний потенціал, велика частка сучасних підприємств в різних галузях економіки регіону, зростання спектру фінансово-банківських, страхових, інформаційно-консультаційних послуг, розвинута транспортна інфраструктура, наявність кваліфікованого персоналу – все це та інше створюють необхідні умови для вкладення інвестицій в економіку області [4].

Хмельницька область створює майже 2 відсотки валового регіонального продукту України. У промисловому комплексі налічується близько 1670 підприємств, на яких зайнято понад 20% загальної чисельності найманих працівників та задіяно понад 30 відсотків основних засобів економіки області [3]. Машинобудівні підприємства Хмельниччини виготовляють апаратуру енергозберігаючих технологій, портативну медичну техніку, авіаційне радіонавігаційне обладнання, спеціальні вироби для авіаційної техніки, котли опалювальні, лічильники, ковальсько-пресові машини, трансформатори, сільськогосподарські машини, технологічне обладнання для харчової промисловості, кабель, електротехнічні вироби тощо. В регіоні працює значна кількість іноземних фірм, які реалізують власні або спільні з місцевими підприємствами інвестиційні проекти.

Загалом функціонує 292 підприємства з прямими іноземними інвестиціями. Обсяг внесених з початку інвестування в економіку області прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 1 січня 2014 року становить 225,5 млн дол. США, що на 9,9% більше, ніж на початок 2013 р., і в розрахунку на одиницю населення складає 172,5 дол. США [5]. У підприємства машинобудування, крім ремонту і монтажу машин та устаткування, внесено прямих інвестицій 10,9 млн дол станом на 1 січня 2015 року. Інвесторами області є представники 41 країн світу. До основних країн-інвесторів, на які припадає 90,0% загального обсягу прямих інвестицій в 2014 році, входять: Нідерланди – 128,2 млн дол., Кіпр – 33,5 млн дол., Польща – 14,6 млн дол., Німеччина – 9,0 млн дол., Віргінські острови (Брит.) – 6,6 млн дол., Велика Британія – 5,8 млн дол. та Російська Федерація – 5,1 млн дол. [5]. До п'ятірки основних країн-інвесторів в 2016 році, на які припадає 87% загального обсягу прямих інвестицій, належать: Нідерланди – 102,6 млн дол., Кіпр – 15,3 млн дол., Польща – 13,5 млн дол., Німеччина – 7,5 млн дол., Велика Британія – 5,7 млн дол. [5].

Підтвердженням сприятливого інвестиційного клімату в регіоні слід вважати тривалу та успішну роботу на теренах області таких іноземних компаній, як нідерландська «CRH Poland BV», чеська «РЕКМ Kabeltechnic», польська «WIX-Filtron» [5].

За січень-вересень 2015 року підприємствами та організаціями області за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 4164,3 млн грн капітальних інвестицій, що в порівняних цінах на 29,8% більше, ніж за відповідний період 2014 року. В цілому по всіх підприємствах області освоєно 6523,9 млн грн капітальних інвестицій. Найвагомішу частку капітальних інвестицій (98,5 % загального обсягу) освоєно в матеріальні активи, з яких у будівлі та споруди – 62,1 % усіх інвестицій, у машини, обладнання та інвентар і транспортні засоби – 32,8%. У нематеріальні активи вкладено 1,5% загального обсягу капітальних інвестицій [4]. Головним джерелом капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств і організацій, за рахунок яких освоєно 44,7 % загального обсягу. Частка коштів населення, витрачених на будівництво житла, становила 37,5 %, залучених і запозичених коштів, зокрема, кредитів банків та інших позик, – 3,1 %. За рахунок коштів державного та місцевих бюджетів освоєно 8,5 % капітальних інвестицій.

Отже, на сьогодні в структурі джерел інвестиційної діяльності машинобудівних підприємств Хмельницької області більшу частину займають власні кошти, однак їх обсяг недостатній для ефективної роботи машинобудівної галузі. Показовим у цьому плані є досвід розвинутих країн, де власні ресурси підприємств перевищують 65-70% [3].

Окрім іноземного акціонерного капіталу, в економіку Хмельниччини залучаються кредити банків та інші види інвестицій. Так, заборгованість підприємств області за кредитами та позиками, торговими кредитами та іншими зобов'язаннями (борговими інструментами) перед прямими іноземними інвесторами на 31 грудня 2015 року становила 43,3 млн дол. Отже, залучення іноземних інвестицій в економіку Хмельниччини сприяє стрімкому розвитку інфраструктури, створенню нових робочих місць та підвищує конкурентоспроможність виробничих підприємств на світових ринках. В свою чергу, обсяги залучення іноземних інвестицій виступають рушійною силою створення сприятливих умов для інвестування та ефективного функціонування закордонного капіталу в країні. Швидкий вихід економіки України із кризи має тісний взаємозв'язок з інвестиційною привабливістю її галузей. Як свідчить досвід багатьох країн, іноземні інвестиції сприяють більш раціональному використанню матеріальних і нематеріальних національних ресурсів. Так, функціонування іноземних компаній на національному ринку витісняє збиткові національні підприємства, що дозволяє перерозподіляти ресурси поміж рентабельними компаніями із сучасними технологіями виробництва; іноземні інвестиції приводять до підвищення конкуренції на вітчизняному ринку, що стимулює запровадження передової техніки, технологій, інновацій та підвищення ефективності їх діяльності.

Позитивним результатом іноземних інвестицій може бути залучення до проектів багатьох виробників, постачальників, обслуговуючих підприємств, науково-дослідних та інших організацій. В такому випадку залучення іноземних інвестицій виступає каталізатором економічної активності, який підвищує резерви подальшого розвитку місцевого бізнесу і сприяє залученню в господарську діяльність незадіяних раніше місцевих інвестицій. Зарубіжний досвід також свідчить, що стимулювання ефективності національної економіки відбувається в тому випадку, коли іноземні інвестиції сприяють відродженню занедбаних, появі нових виробництв, виробничих структур і галузей. В свою чергу, економічне зростання призводить до зниження інвестиційних ризиків, скорочення термінів окупності інвестицій.

В країну, на нашу думку, першочергово необхідно залучати наступні типи інвестицій на модернізацію промисловості: інвестиції у фізичний капітал (обладнання, приміщення, розвиток промислової інфраструктури); інвестиції у технологічний капітал (наукові дослідження, інноваційні, конструкторські розробки); інвестиції у людський капітал (на навчання та управління), оскільки високі технології, людський і соціальний капітал в економічно розвинених країнах забезпечують на сьогоднішній день найвищі темпи економічного зростання. Тому дуже важливим моментом при дослідженні прямих іноземних інвестицій в економіку країни, зокрема, в сферу машинобудування Хмельниччини, є вивчення та проведення порівняльної характеристики обсягів інвестицій та їх питомої ваги в сфері машинобудування. Обсяг інвестицій, зосереджених на підприємствах промисловості Хмельницької області в 2010-2015 рр. та їх питома вага в машинобудуванні Хмельниччини представлено в таблиці 3.

Таблиця 3

Обсяг інвестицій, зосереджених на підприємствах промисловості Хмельницької області в 2010-2015 рр. та їх питома вага в машинобудуванні Хмельниччини (джерело: побудовано автором за [3])

Роки	Обсяг інвестицій, зосереджених на підприємствах промисловості Хмельницької області		
	в промисловості (млн дол.)	в машинобудуванні	
		(млн дол.)	у %
2010	183,0	6,8	3,7
2011	186,8	8,1	4,3
2012	205,1	12,8	6,1
2013	224,5	6,5	2,9
2014	189,1	10,0	5,3
2015 (9 міс)	170,4	5,8	3,4

Обсяг інвестицій в промисловість Хмельницької області, починаючи із 2010 року поступово зростає, і досягає максимальної величини в 2013 році, а в 2014-2015 рр. відбувається його суттєве скорочення (навіть із врахуванням наявності інформації за 9 місяців 2015 року). Такий спад інвестицій свідчить про певні перешкоди для інвесторів, які, в першу чергу, виникають у зв'язку із загостренням кризи. В машинобудуванні обсяг інвестицій займає незначну питому вагу, що свідчить про необхідність пошуку багатьох шляхів підвищення конкурентоспроможності продукції на зовнішніх ринках. Найбільша сума інвестицій в машинобудівній галузі Хмельниччини була зосереджена в 2012 році – 12,8 млн дол., із питомою вагою 6,1 %, але, починаючи, із 2013 року обсяг інвестицій в машинобудівні підприємства також скорочується, і 2013 та в 2015 рр. спостерігається його мінімальна величина у порівнянні з іншими роками досліджуваного періоду. Таким чином, стабілізація економічних відносин як в сфері машинобудування, так і в промисловості загалом, виступає на сьогоднішній день системо утворюючим елементом інвестиційної привабливості та сприятливого інвестиційного клімату для залучення зовнішніх і внутрішніх інвестицій.

Отже, проведений аналіз результатів діяльності машинобудівних підприємств та дослідження впливу кризових явищ на одержані результати та особливості інвестиційної діяльності підприємств, допоміг визначити передумови для її подальшого розвитку. За результатами дослідження фінансової звітності і статистичних матеріалів деталізовано види інвестиційної діяльності машинобудівних підприємств Хмельниччини. Встановлено, що на кожному машинобудівному підприємстві, залежно від спеціалізації, здійснюються певні види інвестиційної діяльності. Висвітлено особливості фінансування інвестиційної діяльності за рахунок залучених і запозичених коштів, обґрунтовано переваги і недоліки використання кожного джерела.

Література

1. Основні показники економічного та соціального розвитку України : інформація прес-служби Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/>
2. Стадник В.В. Дослідження динаміки та спрямованості інвестиційних процесів в Україні та їх впливу на конкурентоспроможність національної економіки / В. В. Стадник, Н.І. Непогодіна // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2011. – № 3. Т. 1. – С. 193–197.
3. Стан інвестиційної діяльності в Україні. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=096>
4. Статистична інформація. Головне управління статистики у Хмельницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://statbrd.ic.km.ua>
5. Статистична інформація. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Хрущ Н. А. Інвестиційна діяльність: сучасні стратегії і технології : монографія / Н. А. Хрущ. – Хмельницький : ХНУ, 2004. – 309 с.

Надійшла 23.02.2017; рецензент: д. е. н. Лук'янова В. В.